

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

מבוא

מטרת העבודה: בחינת תפיסתו של דוד המלך את המלכות, דרך הניגוד לבני צרויה. כהקדמה בחנתי את מעלתם של בני צרויה דרך הכתוב ודברי חז"ל, על מנת לראות את השוה, ועל גביו את השונה.

דוד מבטא ניגוד חד בינו ובין קבוצה הנמצאת מקבילה תדיר בהתהוות מלכותו, בני אחותו – צרויה. פעמיים הוא מכריז: "מה לי ולכם בני צרויה"¹, או כביטוי אחר: "והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני"². לאחר שיואב ואבישי בני צרויה הרגו את אבנר על שהמית את עשהאל אחיהם בגבעון במלחמה מכנה אותם דוד "בני עוולה"³ ובכך ביטא את קיטוב התפיסות בינו ובין אחיניו, מתח רב עולה במפגשים ביניהם, אך דומה שבאותה רמה בני צרויה הם הנאמנים לדוד ולמלכותו אולי אף יותר מכל סובביו. אבישי הוא הראשון להתנדב לרדת עם דוד לתוך מחנה שאול העוין אותו: "ויען דוד ויאמר אל אחימלך החתי ואל אבישי בן צרויה אחי יואב לאמר: מי ירד אתי אל שאול אל המחנה? ויאמר אבישי: אני ארד עמך"⁴. בירידת דוד לגלות מפני אבשלום בנו, גולים בני צרויה עמו ובאותה פרק זמן ממש יואב עובר על ציווי המפורש של דוד: "לאט לי לנער אבשלום"⁵ כפירוש רש"י: "חמלו עליו", וכרד"ק: "אם תפגעו בו במלחמה, לאט לו בעבורי, ואל תהרגוהו, שלא אראה ברעתו, כי אע"פ שארע לי, אני אב

1. שמואל ב' סו, י וכן בפרק יט, כג.

2. שמואל ב' ג, לט.

3. שמואל ב' ג, לא - לד.

4. שמואל א' כו, י.

5. שמואל ב' יח, ה.

לרחם". למרות ציורי מפורש זה - ויקח (יזאב) שלושה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום עודנו חי בלב האלה"⁶. אין ספק כי יזאב ידע היטב מה יחסו של דוד למעשה זה. הוא שמע את האזהרה חוכה לשמוע אותה בשנית מפי הנער המגיד שגילה את אבשלום התלוי בשערו. וכשאחימעץ בן צדוק מבקש לרוץ לבשר את בשורת ניצחון המערכה על הבוגדים עוצרו יזאב: "לא איש בשורה אתה היום הזה"⁷. אחימעץ מתעקש ויזאב שוב מנסה בעדינות: "יאמר יזאב למה זה אתה רץ, בני, ולכה אין בשורה מוצאת". וכפירוש רלב"ג: "ר"ל שאין לך בזה בשורה מוצאת הצלחה וטוב למבשר אבל היא כמו נקמה לו, כי בנו מת". יזאב מנהל מערכה עצמאית על פי תפיסתו ללא התחשבות בדעת המלך דוד.

אך מניין צומחות תפיסות כה קוטביות עם השלכות מעשיות רבות כל כך? הלא דוד ובני צרויה צמחו באותו בית. כאמור בני צרויה הם אחייניו של דוד. צרויה היא אחות דוד ובניה נקראים על שמה כשאת שם אביהם איננו יודעים "מפני כבודו של דוד, שהיו בני אחותו"⁸.

גישתם של בני צרויה נראית פעמים רבות מובנת, צפוייה - בעניין שאל נראה פשוט ש"הבא להרגך השכם להרגו"⁹, בעניין שמעי ואבשלום - מורד במלכות חייב מיתה¹⁰ וכן הריגת אבנר נראית מוצדקת שהרי הרג את עשהאל אחיהם והם גואלי דמו. את תפיסתו העלומה של דוד בכל ענייני המלכות אנו הולכים חושפים דוקא מתוך החיכוך המתמיד עם אחייניו. אותה תפיסה שמגדירים חז"ל כ"גלי מסכתא"¹¹ לעומת שאל המלך שלא זכה לגלות את מסכת המלכות בכל שלמותה.

6. שמואל ב' יח, יד.

7. שמואל ב' יח, כ.

8. רש"י, דברי הימים א' ב, י"ז.

9. ברכות סב, ב.

10. סנהדרין יט, ב.

11. ערובין נג, א.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צדדיה

נראה כי עוד לפני שמלכות בית דוד עולה על במת ההסטוריה באופן גלוי, היא נרקמת במסתרים. עוד קודם למשיחתו על ידי שמואל מוכשר דוד על ידי ההשגחה האלוקית לתפקיד, בהיותו רועה נאמן לצאן אביו, בדאגתו לחולה ולנשברת¹². דומה כי כל תחנות חייו באות ומפתחות את תכונת המלכות: אם בהכנסו לארמון שאול פנימה בתור מגן - המפייח רוח חיים ושמתה במלך¹³, ואם בדרך התמחדדותו נגד גולית הפלישתית. אפילו בהיותו נרדף ע"י שאול, כשנראה שכל המהלך הוקפא - מתפתח הוא בכח הלוחץ ומנהיג את אנשיו מרי הנפש¹⁴, נעשה קצין בכיר בצבא אכיש מלך גת¹⁵ ומסתגל למצבי שטח קשים¹⁶.

את פיתוחו הטרנס - מלכותי הוא חותם בתכרון כשלב סופי לפני החלת המלכות על כל ישראל בירושלים.

בני צדדיה, כאמור, מלדים את צמיחת המלכות ומגדילים אותה על ידי היותם דומים ושונים לדוד דדם. ניתן אולי לומר כי הקשר של דוד עם בני צדדיה הוא כקשר האדם על עצמו, עם נסיוותיו ויצריו. בחירת הטוב וברור האמת מתוך ההתמחדדות עם הקושי¹⁷. וכך בכל תחנה ותחנה

---

12. לדוגמא - הכאת הדב והארי לחצלת העדר ושמואל א' יז, לדג, בדאגה לחלשים. כן עיין בשמות רבה ב, ב. עד כי התנהגותו חופכת לדגם של המלך האידיאלי ביוחזקאל לד, כג..

13. כדברי ר"י אברבנאל בשמואל א' טז, כג: "סיפר שבהיות רוח אלוקים אל שאול היה לוקח דוד הכינור ונגן בידו והיה מסיר העצב והדאגה ממנו, ורצה לומר שבבוא על שאול מחשבותיו מהדברים האלוקים שקרע השם מלכותו.. והיה מתעצב היה מנגן דוד. וזהו 'זרוח לשאול', שהיה מקבל בזה הרווחה מן המצוקה שהיה עליו. וידמה שהיה חכם הזה לדוד בפרט והוא ענין אלוקי ובוזה הזכר שכבר היה עליו השפע האלוקי להיות דוד נעים זמירות ישראל".

14. שמואל א' כב, ב.

15. שמואל א' כט.

16. רעב ושמואל א' כא, נלחם את מלחמת בני קעילה שמשוגירים אותו לשאול ושמואל א' כג, עניין נבל הכרמלי ושמואל א' כהו ועוד..

17. ניתן לראות כיוון זה במדרש ויקרא רבה כג, יא על הפסוקים בשמואל א' כו, כשנשבע דוד בנוכחות אבישי בן צרויה שלא למען לרעה בשאול הנמצא שם במעגל במחנה: "למי נשבעו ר' יוחנן ורבי שמעון בן לקיש. ר' יוחנן אמר ליצרו נשבע וריש לקיש אמר לאבישי נשבע. אמר לו ר' יא אים תגע בו איני מערב דמך בדמי". באופן פשוט חז"ל באים לתרץ מדוע דוד צריך היה לחשבע. לר' יוחנן - נשבע בכדי לגבור על יצרו המפתחו להרוג את דודו שאול, ולריש לקיש - נשבע לאבישי בכדי להרתיעו מלהרוג את שאול, אך אין הכרח לומר שיש

בהתמחדות שבין דוד לאחד מבני צדויה מתבררת יותר ויותר ה"תורה המלכותית" מבית דוד כפי שיבואר בהמשך, בע"ה.

א. לדמותם של בני צדויה

בקריאה מעלעלת בשמואל ובמלכים עלולה להיווצר תמונה קשה על בני צדויה. הם עלולים להצטייר כאכזריים, מהירי חימה ובלתי מחושבים, (ואמנם תמונה זו אינה מוטעית מכל וכל) אך נדמה שעל מנת להבין טוב יותר את נקודות המחלוקת בינם ובין דוד יש לראות את כל דמותם על מעלותיהם ורק לאחר מכן את הפרדות הדרכים.

א. תלמידי חכמים

בני צדויה הינם תלמידי חכמים. יואב, עם כל יכולתו הצבאית מפקד מעולה ללוחמיו ואסטרטג מופלא – הוא תלמיד חכם. עד כי חז"ל מתארים אותו במילים ספורות: "חכם, יושב ראש הסנהדרין וגבור במלחמה"¹⁸ וכן על אבישי אחיו נאמר ש"שקול כרובה של סנהדרין"¹⁹.

נראה שעוד מטל שחר ילדותם וכו' לגדול בבית גדול הדור – בבית סבא ישי, עליו נאמר שהיה אחד מהארבעה שמתו בעטיו של נחש²⁰ דהיינו שלא חטא חטא עצמי אלא מת מעצם המציאות החטאית העולמית²¹. ובגמרא מכונה אחד משמונה "נסיכי אדם"²².

כאן מחלוקת במובן של שתי דעות הסותרות זו את זו. אלא שתי זוויות התייחסות להתמחדות זו: נשבע לאבישי דהיינו נשבע ליצרו. אבישי הוא יצרו. הוא הגילוי החיצוני להתמחדות הפנימית של דוד (כיוון דומה שמעתי בע"פ מחרב צב"י טאא ביחס לאליהו ואחאב).

18. פסוקתא רבתי יא, ג.

19. ברכות סב, ב.

20. שבת נה, ב.

21. עין רש"י שם.

22. סוכה נב, ב.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

את גדלותם הרוחנית ניתן לראות אף בעת היציאה לקרב. ערב יציאת יואב למלחמת עונשין בבני עמון להשיב את כבודם של ישראל (לאחר השפלת שליחי דוד ע"י חנון מלך עמון) מפיח הוא בחייליו רוח של אמונה וגבורה בנאום קצר ותמציתי: "חזק ונתחזק בעד עמינו ובעד ערי אלוקינו ד' יעשה הטוב בעיניו"²³.

מסביר הרלב"ג שיואב מלמד את חייליו יסוד אמוני: למדנו מזה שאין ראוי לסמוך על הנס, אבל ראוי שישתדל האדם הצלתו לפי מה שאפשר ואז יעזור הש". כי הש"י לא יחדש המופתים רק במקומות הכרחיים כמו שזכרנו פעמים רבות". ואפילו מול ציווי של דוד, לפקד את העם – עמד בעז בבירוד הלכתי: "ויוסף ד' אלוקיך אל העם כהם וכהם מאה פעמים ועיני אדוני המלך ראות, ואדוני המלך למה חפץ בדבר הזה?"²⁴ מבאר המדרש שדן אותו בהלכה: "אמר יואב מניין שהוא לצורך – אין בו חיסרון, מניין שאין בו צורך – יש בו חסרון"²⁵. דהיינו מניין שהוא לצורך צבאי הוא מותר ולא ניגפים עליו. ממשיך המדרש ואומר: "יואב היה ראש הסנהדרין, יושב בשבת תחכמוני".

וכן ירא חטא היה, על הפסוק "ויקבר בביתו במדבר"²⁶ אומרת הגמרא: "כמדבר, מה מדבר מנוקה מגזל ועריצות, אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריצות"²⁷.

ג. גבורת המלחמה

גבורתם של בני צרויה במלחמה היא מן המפורסמות אשר אינן צריכות ראיה, אך על מנת לעמוד על מגנונו המיוחד בקרב ראינו להוסיף את הדברים הבאים:

23 שמואל ב' י, יב.

24 שמואל ב' כד, ג.

25 ילקוט שמעוני ב, קסה.

26 מלכים א' ב, לד.

27 סנהדרין מס, א.

ייעל בראשונה יואב²⁸

כיבוש יבוס נעשתה באמצעות מבצע שפוקד על ידי יואב: "ויאמר דוד כל מכה יבוסי בראשונה יהיה לראש ולשר, ויעל בראשונה יואב בן צרויה, יהיה לראש". הראשון בקרב, יואב אינו רק אסטרטג השולח את צבאו לקרב אלא נושא בעול המלחמה בעצמו, מוכיח מנהיגות וקורא – אחרי! כפי שמתואר במדרש:

"יפקד ד' אלוקי הרחוח איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם" לא כדרך שאחרים עושים, שהן משלחים חיילות והן באין בסוף, אלא כשם שעשה משהו וכשם שעשה יהושע אשר יצא לפניהם בראש, ואשר יבוא לפניהם בראש, שנאמר: 'ייעל בראשונה יואב בן צרויה יהיה לראש'²⁹.

הזרוע המבצעת של דוד

על הפסוק: "ויהיה דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו; ויואב בן צרויה על הצבא"³⁰ אומרת הגמרא: "אלמלא דוד – לא עשה יואב מלחמה, ואלמלא יואב – לא עסק דוד בתורה. מה טעם דוד עושה משפט וצדק לכל עמו? משום שיואב על הצבא. ומה טעם יואב על הצבא? משום שדוד עושה משפט וצדקה לכל עמו"³¹.

מערכת יחסים דומה ניתן לראות גם במדרש על אותו פסוק בשינויים קלים כפי שמופיע בדברי הימים: "וכי דוד ויואב שופטים כאחד? אלא כל מי שאינו שומע לדין, מוסרים אותו ביד יואב ומוציא אותו בעל כרחו"³².

28 דברי הימים א' יא, ו.

29 ילקוט שמעוני א', תשעו.

30 ששאל ב' ת, טו - טז.

31 סנהדרין מט, א.

32 מדרש תנחומא שופטים.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

באופן פשוט יש כאן חלוקת עבודה יעילה, יואב נלחם ועל כן דוד לא טרד ובכך יכול לשפוט צדק. אך נראה שיש בכך ביטוי לקשר עמוק יותר שיש בין דוד ליואב.

רש"י על הגמרא בסנהדרין: "שהיה עוסק בתורה לא עשה יואב מלחמה, אבל זכותו של דוד עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד".

ואולי יש בדברי הרב קוק כדי לבאר קשר זה: "ההתעמלות, שצעירי ישראל עוסקים בה בארץ ישראל לחזק את גופם בשביל להיות בנים אמיצי כח לאומה [דהיינו חיזוק הגוף מתוך כוונה כללית למען ישראל, מלחמות האומה וכד'] היא משכללת את הכח הרוחני של הצדיקים העליונים. ואין גילוי אור אחד עומד בלא חברו כלל. "ויעש דוד שם", "ודד עושה משפט וצדקה לכל עמו, ויואב בן צרויה על הצבא"³³.

אף על פי שכאמור יואב הוא אף תלמיד חכם דוד גם מפקד בעל כשרונות צבאיים – נראה שהגמרא מצביעה על הכח הדומיננטי. דוד הוא הכח הרוחני המחולל, "המנוע הפנימי", וכח זה מגיע עד למעשיית על ידי יואב, שבלעדיו היה קושי רב להתחיל זאת המציאות.

ג. נאמנות למלכות דוד

כאמור על אף חילוקי הגישות שבין דוד ובני צרויה, היו הם מגדולי נאמני דוד, עד כי לעיתים נדמה שהם נאמנים לו אף יותר ממנו בעצמו בקנאותם לכבודו.

הפגישה הראשונה שלנו עם אחד מבני צרויה הוא במעשה התנדבות למבצע מסוכן ועדין: "ויען דוד ויאמר אל אחימלך החתי ואל אבישי בן צרויה אחי יואב לאמר: מי ירד איתי אל שאול אל המתנה? ויאמר אבישי – אני ארד עמך!"³⁴

³³ "אדרתו", אדרת התורה לו ויעוין אצל הר"ם חר"פ: "סוכים מאורות".

³⁴ שמואל א' כו, ו.

מדובר על חזירה לשטח צבא מתנה שאול הרחף אותו זמן רב. די היה אם אחד מחיילי שאול יתעורר בשלב משלבי החזירה על מנת לסכל את המבצע ובכך לשים קץ לחייהם. אעפ"כ לא נרתע, נכנס ולא חושש בהמשך אף להכות את שאול נפש לולא דוד עוצרו.

וכן מתאר המדרש בעניין אחר: "ויעף דוד" (שמואל ב' כא, טז) - באותה שעה אמר דוד: מי יתן לי אחד מבני אחותי כאן. והיו יואב ואבישי רחוקים ממנו, ונלחמים עם בני עמון עם ארם, וכיוון שהתפלל דוד - הקפיץ הקב"ה את הארץ לפני אבישי, שנאמר "ויעזר לו אבישי בן צרדיה" (שם, שם, יז)³⁵

אבישי מגיע לסייע לדוד במלחמתו מול ישבי בנוב הפלשתי, ומקרב זה קבלו על עצמם החלטה לשמור ביתר הקפדה על נפש דוד: "ויעזר לו אבישי בן צרדיה, ויך את הפלשתי וימיתוהו, או נשבעו אנשי דוד לאמר לא תצא אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל!"³⁶ אומר ר"י אברבנאל: "כי המלך הוא נר אלוקים והוא מאיר לארץ ולדדים עליה, וראוי שישמר עבדיו את ימי חייו בכל מה שאפשר אחרי אשר במותו יחשך השמש בצאתו עליהם". באה הגמרא ומספרת את אותו עניין מנקודת מבט חדשה (בתרגום מארמית):

אחוזי היום ערב שבת היה, ואבישי בן צרדיה היה חופף את ראשו בארבע נדחות מים, והוא ברם כרמי דם, אחרים אומרים - באה יונה וטרפה בפניו. אמר - סמט ישראל ליונה נמשלה, סימן הוא לי שדוד מלך ישראל שרדי בצער. הלך לביתו ולא מצאו. אמר - למדנו "אין חכבן על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משחמשים בשרכיטו" אך בשעת הסכנה מה היין? הלך ושאל בבית המדרש. אמרו לו בשעת הסכנה - מחר. רב על פחדו והלך. קפצה לו הדרך כשראהו ישבי בנוב אמר - עכשיו הם שניים ויחדגני, תעוף את הד למעלה ותען דרכו בארץ מוחתו ואמר - עכשיו יפל הוא וידת, אמר אבישי שם והדידו...³⁷

35. מדרש תנחומא, וצא ח'.

36. שמואל ב' כא, יז.

37. סנהדרין צה, א.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

המדרש הראשון מנקודת מבטו של דוד המבטא את הקשר המיוחד שיש לו עם בני צרויה, שבהיותו במצוקה הם מפלטו ועזרתו. כשהאחרון מנקודת מבטו של אבישי. יחסו לדוד המלך – מזהה את מצוקת מלכו בכך שמזהה אותו עם כנסת ישראל³⁸ וברגישותו לכבוד דוד, ממחר להצלתו ובדרך מברר בבית מדרש האם מותר במקרה זה לרכב על פרדת המלך... ואך פשוט הוא שבבני צרויה ימצא דוד את מפלטו.

לא רק בימי הזוהר של כבוש ירושלים היו עמו אלא גם בבורחו לגלות – וכן כתב הרב יצחק לוי: "יראב ואבישי אחיו מתהלכים בתהלוכת הגלות הקודרת במעלה הר הזיתים ומשם להרים. גולים הם עם המלך מבלי לדעת לאן הולכים. מה צפוי להם. הם מקבלים על עצמם עול נרדפים. ויתר על כן גם כשהמלך בגלות יש לשמור על כבודו. שמעי בן גרא מקלל את דוד, ומסקל באבנים את דוד. אבישי רואה בכך פגיעה במלך: "ויאמר אבישי בן צרויה אל המלך למה יקלל הכלב המת הזה את אדוני המלך! אעברה נא ואסירה את ראשו" (שמ"ב טז, ט)³⁹.

ד. אהבת ישראל

אהבת ישראל שבלבם של בני צרויה שזורה בפסוקים.

כשיאב עומד מול צבאו לחזקו לקראת המלחמה אומר: "חזק ונתחזק בעד עמינו ובעד ערי אלוקינו"⁴⁰

וכן מכנה את עם ישראל "עם אלוקים"⁴¹ כשמישים דברים בפי האשה החכמה.

38. ועיין בדברי ר' צדוק הכהן מלובלין בקונטרס "קדושת השבת" עמ' 34: "וכי הוא מאחד את כל נפשות דכנסת ישראל".

39. במאמר "קיס לרמותו של יואב בן צרויה - שר צבא ישראל", מרסס ב"המעין" כ"ד יד תשל"ד.

40. שמואל ב' י, יב.

41. שמואל ב' יד, יג - יד.

אך נראה כי המקום הבולט ביותר לביטוי האהבה של יואב לישראל הוא מול בקשתו של דוד למנותם: "ויאמר המלך אל יואב שר החיל אשר איתו, שוט נא בכל שבטי ישראל מדן ועד באר שבע ופקדו את העם וידעתי את מספר העם. ויאמר יואב אל המלך: יוסף ד' אלוקיך אל העם כהם וכהם מאה פעמים ועיני אדוני המלך ראות ואדוני המלך למה חפץ בדבר הזה?⁴²"

מסביר הרב יגאל אריאל: "מדוע התקומם יואב נגד הציוד הזה כאילו פגעו בציפור נפשו? מהו הרעיון הגנוח באיסור לפקד את העם? "היה מספר בני ישראל כחול אשר על שפת הים אשר לא ימד ולא יספר" (והשע ב', א) ישראל אינם נמדדים ונספרים, שכן המספר המידה הם קני מידה כמותיים, חומרניים, ואילו כוחם של ישראל אינו מספרי "כי אתם המעט מכל העמים" (דברים ז, ז), יחודם הוא ביסודו רוחני, ואיכות ומהות אינן נספרות. כאשר עוסקים בישראל יש להשתחרר מתפיסות רגילות ומקובלות ונכונות לגבי כל אומה. על כן כואבים הדברים ליואב. נוגדים הם את כל תפיסתו – שאותה למד וקיבל מדוד עצמו. לכן הוא מתפרץ באהבה גדולה..."⁴³

וכן לאחר שמת יואב "ויעל בניחו בן יהודע ויפגע בו וימיתו ויקבר בביתו במדבר"⁴⁴. אומר המדרש: "וכי במדבר היה ביתו של יואב? אלא כיוון שמת נעשו ישראל כמדבר, אין תימר שהיה בונה להם דימסיות ומרחצאות שבה היה חותן, אין תימר שהיה בחו ומאכיל לחכמים ותלמידיהן שבח שבחי שבחין היו לו."⁴⁵

כלומר, יואב לא השתדל רק בתפקידו הצבאי למענם של ישראל אלא היה בונה להם מרחצאות, או לדעה אחרת – מאכיל תלמידי חכמים מהשלל.

42. שמואל ב' כד, ב - ג.

43. בספר "עוז מלך" עמ' 337.

44. מלכים א' ב, לד.

45. מדרש שמואל (ובור) כה, ג.

ב. משיח ד'

א. "מי אנוכי כי אהיה חתן למלך"

אנו רואים כי דוד עמל רבות על מנת לחנך את סביבתו ליחס של חרדת קודש כלפי המלכות. אך לפני שנבחן זאת בכתובים, בחרנו לבחון קודם כיצד דוד מחנך את עצמו ליחס זה כלפי המלכות באשר היא שם.

אכן, דוד מכבד את המלך – אף על פי שכרגע רוח רעה אוחזתו. ומי שיידע עובדה מצערת זו יותר מכולם – הוא דוד בעצמו, בהיותו המנגן המלכותי בארמון, המוזק בכל פעם שרוח רעה מבעתת את המלך⁴⁶.

וכן עובדה נוספת שמקטינה את עוצמת מלכות שאול באותה תקופה היא הדיחתו ע"י שמואל: "יען מאסת את דבר ד' – וימאסך ממלך... קרע ד' את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך"⁴⁷.

ומיד אח"כ משיחתו של דוד תחתיו, רוח ד' צולחת עליו מהיום ההוא ומעלה ובמקביל "ורוח ד' סרה מעם שאול וביעתתו רעה מאת ד'"⁴⁸.

כלומר – שאול מחד רוחנית מלהיות מלך ודוד מומלך תחתיו. אך כל עוד שאול הוא מלך ישראל פורמלית וטרם יצא טבעו של דוד בעולם⁵⁰ דוד מתייחס לשאול כמנהיג האומה על כל המשתמע מכך.

46. שמואל א' יח, יח.

47. שמואל א' טו, כג - כח.

48. שמואל א' טז, יג.

49. שמואל א' טז, יד.

50. כפי שאמרת אביגיל לדוד על פי מסכת מגילה יד, ב: "אמרה לו, וכי זנים דיני נפשות בלילה אמר לה מורד במלכות הוא ולא צריכים לדונו, אמרה לו, עדיין שאול קיים, ולא יצא טבעך בעולם, אמר לה ברוך טעמך וברוכה את אשר כליתני מבא ברמיס".

וכמה דוגמאות לכך:

"בן מי זה העלם?"⁵¹

לאחר שדוד נלחם ומנצח את גוליית "בשם ד' צבאות אלוקי מערכות ישראל"⁵² חזר הוא למחנה ישראל שם שאול שאלו "בן מי אתה הנער?"⁵³ וכי לא ידע מיהו? המדרש אומר שרצה לברר האם ראוי הוא דוד למלוכה אם לאו?⁵⁴ בין כך ובין כך יכל דוד לנצל הזדמנות פז זו (-) אם לא להשיב לו כגמולו על היחס הקר לגיבור השב למחנהו) ולענות בשלחה: וכי המלך לא זוכר אותי? זה אני הבא לנגן למלך כשרוח רעה מבעתת אותו ובכך היה מסית את אמון העם משאל אליו - המנצח הלאומי השב מהקרב⁵⁵.

אך לא כך נהוג הוא, אלא מסיים בענה - "ויאמר דוד בן עבדך ישי בית הלחמי"⁵⁶ - ולא יותר. ועל כך שהוא מכלה לדבר ולא מוסיף "יהי ככלותו לדבר - ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד וראתבהו יהונתן כנפשו"⁵⁷. מעדיף את דוד המושל ברוחו ולא מבזה את אביו לעיני העם⁵⁸.

חיתון במלך

מצב המלך מדרדר. דוד ממשיך להיות המנגן המלכותי, שכאמור תפקידו היה יותר מאשר להיות מנגן ותו לא, אלא המפיח חיים ומסיר

51. שמואל א' יז, נו.

52. שמואל א' יז, נח.

53. שמואל א' יז, נח.

54. יכמות עו, ב.

55. כפי שכבר מתחיל להתנהות, ועיין שמואל א' יח, ה.

56. שמואל א' יז, נח.

57. שמואל א' יח, א.

58. שמעתי בע"פ מחרב שלמה אביר.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

את העצבות השורה במלך. בו בזמן שמנסה המלך להורגו ע"י הטלת חניתו פעמיים⁵⁹, וכשלא עולה בידו להורגו במישורין, מנסה בעקיפין לשלוח אותו למלחמה בתמורה לבתו מירב על מנת שימצא שם את מתו⁶⁰.

כיצד היה על דוד להגיב? דוד כבר יודע שהוא מיועד להתליף את שאול במלכותו, נתינת בת המלך לו בתמורה לניצחון קרבי יכולה להיות הדרך הטבעית והפשוטה ביותר לחדור למלכות ולהיות יורש העצר. לכאורה היה צריך דוד לראות במהלך זה 'סיעתא דשמיא', הזדמנות פז שלא תשנה.

אך לא כן הוא. מול כל זה רואה דוד את כבודה של המלכות:

"מי אנוכי ומי חיי משפחת אבי בישראל כי אהיה חתן למלך?"⁶¹

ואם חשבנו שכבוד המלך הוא רק בפני המלך עצמו – הפעם השניה מעידה שאין זה כך אלא: "וידברו עבדי שאול באזני דוד את הדברים האלה (לשאת את מיכל אם לא הזדמן שישא את מירב) ויאמר דוד – הגלה בעיניכם התחתן במלך? ואנוכי רש ונקלה!"⁶²

דוד עומד בגבורה ועונה ולא מנסה לקצר תהליכים ולמלוך דרך פגיעה כלשהי בכבוד המלך.

בני קעילה

הפלישתים שוטים את הגרנות בקעילה. משום מה צבא שאול לא מגיע להגן ודוד עומד במצב מורכב – בין רצונו לצאת להגן על אחיו מיד צר

59. שמואל א' יח, יא.

60. המלבי"ם בשמואל א' יח, יז: "זכוונת שאול היתה באמת שיפול במלחמה". וכפי שמפרש בהמשך הפסוקים.

61. שמואל א' יח, יח.

62. שמואל א' יח, כג.

ובין אימת המלכות עליו, שלא לעשות דבר שיבליט את חולשת המלכות ויצור מצב בו יש צבא קטן בתוך צה"ל⁶³ ועל כן שואל באורים ותומים ומקבל אישור אלוקי להכות בפלשתים ולהרשיע את בני קעילה. ובאופן פרדוקסאלי לכך שלא מוגד לשאול כי הפלשתים שוסים ובוחים את הגרנות בקעילה: "ויזגד לשאול כי בא דד קעילה.. וישמע שאול את כל העם למלחמה לרדת קעילה לצור אל דד ואל אנשיו"⁶⁴.

יותר מכך – דד מבין שאם ישאר שם בקעילה שאול עוד עלול לבוא ולהשחית את כל העיר על מנת לגלות את מחבואו, וע"כ מוצא צורך להתפלל, לא להצלת עצמו בלבד אלא להצלת כל העיר: "ויאמר דד: ד' אלוקי ישראל, שמוע שמע עבדך כי מבקש שאול לבוא אל קעילה לשחת לעיר בעבורי, היסגירוני בעלי קעילה בידו? הירד שאול כאשר שמע עבדך? ד' אלוקי ישראל הגד נא לעבדך. ויאמר ד' – ירד. ויאמר דד היסגירו בעלי קעילה אותי ואת אנשי ביד שאול? ויאמר ד' – יסגירו"⁶⁵.

במצב הכל כך מסובך הזה נדרש דד להמשיך להתחזק בעמדתו שלא לפגוע במלך לא בכבודו ולא בגופו, אף על פי שבמצב הקיים יש לשאול דין רחף ומשפטית דד יכול אף להרגו אם לא היה ניתן לעצרו על ידי פגיעה באחד מאיבריו⁶⁶.

ב. משיח ד'

משלב זה מתחיל דד לחנך את האנשים הסובבים אותו ליחס של כבוד למלכות בישראל. כש"הקוד" של "השיעורים" הללו הוא "משיח ד'". המלך הוא לא פחות מאשר משיח ד'!

63. מירוש דעת סופרים בפרק כ"ג.

64. שמואל א' כג, ז - ח.

65. שמואל א' כג, י - יב.

66. המלבי"ם, שמואל א' כד, ד.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

אולי יש להעיר שבכל התנ"ך מופיע ביטוי זה אחת עשרה פעמים כשעשר מתוכן מתייחסים לדוד. תורה שלימה שמתקפלת באטום אחד בין שתי מילים: משיח ד'. וכן כותב הרב קוק⁶⁷ (אם כי לא ביחס לביטוי זה, אך את העיקרון ניתן אולי ללמוד מכך): "יש סגולה פנימית לפעמים להרגיש את עזו עושרו של איזה מבטא, אפילו בלא הכרה שכלית, כ"א ע"י איזו הכרה סמויה. וכשאוצרות דעה והרגשה כבירים מאד סגורים בתיבה אחת, כשהיא מתלווה להכנה רוחנית אדירה מצד המבטא אותה, היא פועלת על ההרגשה כפי אותה מכסת הכח הרוחני, שנצבר בה לצורך התהוותה".

הפעם הראשונה שמופיע ביטוי זה היא כאשר חחר שאל מהקרב ומספרים לו על כך שדוד בעין גדי. אוסף הוא צבא קטן בן שלשת אלפים איש ויוצא לחיפושם. בדרך נכנס למערה להסך רגליו. אנשי דוד הנמצאים בירכתי המערה מגלים זאת ופונים אל דוד:

"ויאמרו אנשי דוד אליו: הנה היום אשר אמר ד' אליך הנה אנכי נותן את אויבך בידך ועשית לו כאשר יטב בעיניך! ויקם דוד ויכרות את כנף המעייל אשר לשאול בלט. ויהי אחרי כן ויך לב דוד אותו על אשר כרת את כנף אשר לשאול. ויאמר לאנשיו: חלילה לי מד' אם אעשה את הדבר הזה לאדני למשיח ד' לשלח די בו כי משיח ד' הוא. וישמע דוד את אנשיו בדברים ולא נתנם לקום אל שאול. ושאל קם מהמערה וילך בדרך"⁶⁸.

כאמור, זוהי הפעם הראשונה בה מבטא את הביטוי הזה ומחדשו ללקסיקון הישראלי. אנשיו – ובני צרויה בתוכם⁶⁹ – פונים אליו (בסגנון שכנראה נלמד בהשפעת דוד על אנשיו שהיו אנשי המצוק):

67. אגרות הראיה א' עמ' רל"ב.

68. שמואל א' כד, ד - ז.

69. בני צרויה מצטרפים לנודדי דוד עוד מבריתו לעדולם: "וילך דוד משם, וימלט אל מערת עדולם. וישמעו אחיו וכל בית אביו וירדו אליו שמה" ושמואל א' כב, א.

"הנה היום אשר אמר ד' אליך הנה אנכי נותן את אויבך בידך,
ועשית לו כאשר יטיב בעיניך" (ד').

היכן ד' אומר לשאול כך? מסביר המלבי"ם את תפיסתם של אנשי דוד שחשבו שלאחר שנמשח על ידי נביא ובפרט ששאול רדפו – ודאי יפול ביד דוד שהרי לו הובטחה המלוכה חה כאילו שאמר לו ד' שיתן את אדיבו בידו. "ובשגם שעפ"י הדין יכול להרגו כי רדף הוא"⁷⁰.

אכן הטיעון חזק, ומה עונה דוד? דוד מתעטף בשתיקה ועוזבם. האם השתכנע מדבריהם ושתיקתו כהדאה או שמא סר מהם באי הסכמה?

דוד מגיע עד למלך מבלי להתגלות וכורת את כנף מעילו. לכאורה קשה על דוד כי ממה נפשך? אם שאול חייב מיתה משום רדף – מדוע אינו הורגו ומסתפק בכריתת כנף המעיל ואם קם מאנשיו מפני שלא הסכים עמם – מדוע כורת למלך ישראל, שכל כך מכבד, את כנף מעילו?

מסבירים כמה מהמפרשים שאכן דוד עצמו היה מסופק, הוא עצמו לא הבריע עדיין בדעתו. הרלב"ג מתרץ שאכן רצה דוד להרגו, כשקם מאנשיו הלך על מנת להרוג, ולא הצליח לאחז אלא בכנף מעילו – ואחר כך התחרט על מחשבתו – "אף על פי שהותר לו להרגו כי רדף היה".

האלשיך הקדוש מרחיק אף יותר: "ומה עשה דוד? רצה לנסות אם כך רצונו ית' כדבריהם. ויקם ויכרות כו' לומר אם בכרות הכנף לבי נוקפי על שולחי יד מכ"ש שרעה בעיני ד' ליגע בעצמו ובשרו. ואם אין לבי נוקפי, אדע כי מן ד' הוא זה".

וכן מפרש המלבי"ם ומד"ק פירושו במילים "ויך לב דוד אותו"; "גם דוד היה מסופק בזה, אם נשלמה מלכות שאול ואם רצון ד' שיומת ע"י הגרדף. ובחן זה על ידי שכרת כנף מעילו, שזה קצת מן המעשה למרוד בו ולבנות בגד מלכותו והנה הרגיש כי: 'ויך לב דוד אותו'".

70. שמואל א' כב, ב.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרייה

אכן, לעומת שלב זה בו דוד מתחזק בעמדתו שלא לפגוע במשיח ד', השלב הבא נעשה אף קשה יותר נוכח גיבוים המלא של אנשיו, נאמניו.

כמדברי המדרש: "בהתעטף עלי רוחי וגו' מהו אהלך? – כך אמר דוד לפני הקב"ה: אומרים לי כל גבורי – שלח ידך אליו. ולבי אומר לי, כי מי שלח ידו במשיח ד' ונקה. לכך נאמר 'בהתעטף עלי רוחי ואתה ידעת נתיבתי וגו'"⁷¹

סיעונם אכן נשמע טיעון הלכתי נכון, וכאמור רלב"ג והמלבי"ם מפרשים על פי הגמרא שאכן יש לשאול דין רדף ומותר לו על פי דין להרגו. נראה לומר שאמנם כל זאת ברובד הפרטי, אם היה מדובר על איש פרטי הנרדף ע"י איש פרטי, אך פה תורת המלכות נבנית, הלכות הציבור מתקמות. וברובד הזה יש לתת לתהליך להתנהל בקצב הפנימי שלו מבלי למרוד במלכות אף לא בקריעת כנף המעיל. כפי שמפרש המלבי"ם⁷²: "ויך לב דוד אותו: כי לב השלם יתפעל ויתחרט אם יעשה איזו פעולה רעה, ומזה הבין כי עדיין לא שלמה מלכות שאול ומורא מלכות עליו וכי עוול בכפו אף לגעת במלבושיו ואף בגופו".

וכן ר' יעקב פארדו בעל "קהילות יעקב"⁷³: "... אלא נאמר לא תשלח יד באדוני אפילו שליחות יד כל דהיא, אם להיותך אדוני, כי חמי אתה וחייב אדם בכבוד חמיו, ואם כי משיח ד' הוא דהיותי נידון כאילו שלחתי יד בכללות האומה וגם בידין ח"ו להמושחו למלך".

מלא בהכרה זו חחר דוד לאנשיו "ויאמר לאנשיו חלילה לי מד' אם אעשה את הדבר הזה לאדוני למשיח ד' לשלוח ידי בו כי משיח ד' הוא!"

את "השיעור" הבא בהלכות מלכים וכבודם הוא מוסר לשאול בעצמו, שוב באותו קוד "משיח ד'". דוד לא מפסיק להיות ה"מנגן למלך", המפיח

71. מדרש תהילים קמב.

72. שמואל א' כב, ו.

73. בעמוד קט.

רוח חיים בשעותיו הקשות של המלך, המגיד לו את ערכו, גם בשעה שכל ההצדקה עמו להשיב לו כגמולו, פונה אליו בענוה: "הנה היום הזה ראו עיניך את אשר נתנך ד' היום בידי במערה ואומר להרגך ותחוס עלך ואומר לא אשלח ידי באדוני כי משיח ד' הוא"⁷⁴

כך פונה לשאול, כמשיח מחשבותיו ולבו לאדונו. "לא אשלח ידי באדוני", מדוע? "כי משיח ד' הוא". יש פה הופעת מלכות ישראל. וכן ממשיך: "אחרי מי יצא מלך ישראל? אחרי מי אתה רודף אחרי כלב מת אחרי פרעוש אחד"?

מפרש האלשיך הקדוש שדוד המלך מעיר את תשומת לב שאול להיותו מלך: "שלא שמת לבך על היותך מלך ישראל ותלך נגד אחי כלב מת שאינו לפי כבודך!"

וכן ר"י אברבנאל: "ד"ל אעפ"י ונודה שהיה בידי עוון נפשע - לא היה ראוי למעלתך שתרווף אחרי לקטנותי והיה די בשתשלח מלאכים מתבלים להעניש אותי כראוי, אבל שתצא אתה בעצמך אחרי כלב מת ופרעוש אחד! זה באמת בלתי הגון למעלתך".

ההתמחדות עם אירועי 'שאול במערה' היתה לעיני אנשי דוד, רק בני צרייה בתוכם. ההתמחדות הבאה של דוד היא מול אבישי בן צרייה. שוב בולטת כאן הנאמנות העמוקה של בני צרייה לדודם - דוד.

"ויקם דוד ויבא אל המקום אשר תנה שם שאול וירא דוד את המקום אשר שכב שם שאול ואבגר בן נר שר צבאו ושאל שוכב במעגל והעם חונים סביבותו. ויען דוד ויאמר אל אחימלך התני ואל אבישי בן צרויה אחי יואב לאמר מי ירד איתי אל שאול אל המתנה? ויאמר אבישי: אני ארד עמך!"⁷⁵

74. שמואל א' כד, י.

75. שמואל א' כו, ה - ו.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

דוד ואבישי חודרים חרש למחנה שאול ושם מתנהל שוב דיון דומה בעניין שאול במערה המבליטה את קיטוב התפיסות:

“ויאמר אבישי אל דוד סגר אלוקים היום את אויבך בידיך ותחה אבנו
נא בתנית ובארץ פעם אחת ולא אשנה לו!”

לעומת דוד:

“ויאמר דוד אל אבישי אל תשחתהו! כי מי שלח ידו במשיח ד’
תקח. ויאמר דוד חי ד’ כי אם ד’ ינפנו או יומו יבוא ומת או במלחמה
יד תספה חלילה לי מד’ משלח ידי במשיח ד’...⁷⁶”

עפ"י ר"י אברבנאל לאחר שדוד אומר לאבישי – “אל תשחתהו, כי
מי שלח ידו במשיח ד’ ונקה” אבישי חושב שאולי לו אסור להרוג את
משיח ד’ אך לדוד שג"כ נמשח – מותר. וע"כ דוד שוב מסביר – “חלילה
לי”. לא רק “אל תשחתהו” – אתה, אלא גם לי.

ואף אז, דוד שולח את אבישי לקחת את התנית אשר מראשותיו של
שאול ואת צפחת המים ובהמשך הפסוקים – דוד הוא שלוקח.

“מצודת דוד” מעיר במקום שדוד חזר לקחתו בעצמו כי לא האמין
לאבישי פן יכה עמו נפש שאול.

אכן, קיים פער בתפיסות שבין דוד לבני צרויה. על הפער הזה מעיר
“דעת סופרים”: “חילול ד’ הוא רואה במחשבה זו שלאבישי היא נראית
טבעית ופשוטה”.

שני שיעורים נוספים נותן דוד דרך הקוד הזה “משיח ד’”. האחד
לאבנר בן נר שלכאורה אין נאמן ממנו למלך והשני למלך שאול בעצמו:

“ויקרא דוד אל העם ואל אבנר בן נר לאמור הלא תענה אבנר
ויאמר - מי אתה קראת אל המלך? ! ויאמר דוד אל אבנר: הלא

76. שמואל א' כו, ח - יא.

איש אתה, ומי כמך בישראל, ולמה לא שמרת אל אדונך המלך כי
 בא אחד העם להשחית את המלך אדונך לא טוב הדבר הזה אשר
 עשית! חי ד' כי בני מות אתם אשר לא שמרתם על אדניכם על
 משיח ד'. ועתה ראה, אי הנית המלך ואת צפחת המים אשר
 מראשותיו?⁷⁷

דוד מוכיח את אנבר על כך שלא שמר כראוי על המלך, וגם במילדת
 התוכחה היותר קשות שומעים את האמון והערכה הגדולה שנותן באבנר.

המלך שומע את דברי דוד שחודרים אל לבו כמים הפונים לפנים:

"ויאמר: הקולך זה בני רוד?"

ויאמר רוד: קולי אדוני המלך...⁷⁸

ועם כל זאת, דוד יודע היטב מיהו העומד מולו. אף ברגעים אלו
 ששאל פונה אליו ובאהבה ומבקש ממנו מחילה דוד נוקט במידה של
 זהירות ושולח את חרבו ביד אחד ממשרתי שאל. ומיד אח"כ נמלט לארץ
 פלשתים.

"וד' ישיב לאיש את צדקתו ואת אמתו אשר נתן ד' היום ביד
 ולא אביתי לשלוח די במשיח די"⁷⁹.

וכל זאת משום שמשיח ד' אתה.

דוד אינו מכבד את המלך מסיבות מצומצמות של קבלת טובת הנאה
 כלשהי. ובמות שאול יחס זה מתגלה. הפעם האחרונה שדוד משתמש
 בביטוי זה "משיח ד'" היא אל הנער העמלקי מול כל האנשים אשר איתו
 ובכללם, מן הסתם, בני צרדיה. מגיע הנער העמלקי נמלט ממחנה ישראל

77. שמואל א' כו, יד - טו.

78. שמואל א' כו, יז.

79. שמואל א' כו, כב.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

ומבשר את בשורת המוות על שאול ויהונתן בנו ולאחר שמודה במו פיו כי מותת את שאול המלך וע"כ מותו ודאי – "ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם"⁸⁰ וזוהי תגובתו הראשונית של דוד על מות שאול. ורק לאחר המספר, הבכי והצום נפנה לטפל בנער העמלקי:

"ויאמר אליו דוד אך לא יראת לשלוח יד לשחת את משיח ד' ...
ויאמר אליו דוד דמך על ראשך כי פך ענה כך לאמר אנוכי מותי
את משיח ד'⁸¹."

עד להיכן מגיעה יראתו לכבודה של מלכות? אף מול איש בורשת, שמולך תחת דוד שנתיים וחצי לאחר מות שאול. אבנר בן נר מבקש לכרות ברית עם דוד ולאחד את העם סביבו. מסכים דוד ומתנה את כל המשא ומתן בהבאת מיכל בת שאול. לא מסתפק בכך שאבנר יביאה מהארמון אליו אלא שולח מלאכים אל איש בורשת בן שאול.

מסביר הרד"ק: "אף על פי ששלח לאבנר, שלח ג"כ לאיש בורשת לכבודו שלא רצה לקחתה בלא רשותו."

כעת איש בורשת הוא המלך – וכבוד המלכות תקף אף לו.

ונראה שבמידת מה בני צרויה קולטים את ה"שיעור", אך שוב, בחלקיות. שבעה עשר פרקים קדימה, בפרק י"ט, אבשלום הבן המורד, נהרג ע"י יואב בן צרויה, כל העם שבים ומתאספים אל דוד ושמעי בן גרא ממנה להיות ראשון החוזרים. כזכור, שמעי הוא שקלל את דוד בברחו מפני אבשלום בנו באמרו "צא צא איש הדמים"⁸². שם נועקים בני צרויה: "למה יקלל הכלב המת הזה את אדוני המלך?! אעברה נא ואסירה את ראשו"⁸³. ושם נענה דוד: "ויאמר המלך מה לי ולכם בני צרויה כי

80. שמואל ב' א, יא.

81. שמואל ב' א, יד - טו.

82. שמואל ב' טז, ז.

83. שמואל ב' טז, ט.

יקלל וכי ד' אמר לו קלל את דוד! אולי יראה ד' בעניי והשיב ד' לי טובה תחת קללתו היום הזה"⁸⁴.

נשוב לפרק י"ט – כשחזר שמעי ומבקש את סליחת דוד – בני צדדיה לא יכולים לשאת זאת ומתקוממים. אך הפעם לא עונים בפזיזות "... ואסירה את ראשו" אלא פונים בשם "כבוד המלכות" [יתכן לומר שבשפה זו שפיעו על המלך או שמא בכל זאת קלטו משהו ממסכת השיעורים, אך לא הבינו אותה בשלימותה]: "ויען אבישי בן צדדיה ויאמר התחת זאת לא יזמת שמעי?! כי קלל את משיח ד'"⁸⁵. עכשיו אתה הוא משיח ד'! והלא לימדתנו רבינו דוד כי אין לקלל את משיח ד'?"...

כפי שמפרש את דבריו הרד"ק: "אם בעבור ההכנעה הזאת שעשה שמעי תכפר לו שלא ימות והוא חטא חטא גדול שקלל את משיח ד'".

שוב דוד עונה באותן המילים ממש (אולי כדי לומר אין בין הפעם הקודמת לזו דבר): "מה לי ולכם בני צדדיה כי תהיו לי היום לשטן?! היום יזמת איש בישראל! כי הלא ידעתי כי היום אני מלך על ישראל"⁸⁶.

אכן, במבט ראשון נראה כי צדקים בני צדדיה, כפי שאומרת הגמרא: "מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול"⁸⁷ וכן פוסק הרמב"ם להלכה⁸⁸. אם כן, מקשה המהר"ץ חיות⁸⁹, כיצד דוד מוחל לשמעי?!

הרמב"ם כשמגדיר דין מורד במלכות⁹⁰ אומר "כל המורד במלך יש למלך רשות להרגו". וכן בהמשך: "ואם רצה להרגו יהרגו". כלומר המלך אינו חייב להרגו אלא הרשות בידו. מסביר המהר"ץ חיות שהענשת המורד

84. שמואל ב' טו, י.

85. שמואל ב' יט, כב.

86. שמואל ב' יט, כב.

87. סנהדרין יט, ב.

88. הל' מלכים ב, ג.

89. מאמרים ח"א עמוד ו ואילך.

90. הל' מלכים ג, ח.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

במלכות תלויה בנסיבות, בשיקול דעת המלך מה יחזק את המלכות. וע"כ מחל לשמעאי שסבר שהבלגתו מחזקת את המלוכה בראותו שמתנגדו הגדול מתחרט⁹¹. בדומה לכך יצא לפני ארזנו של אבנר אעפ"י שאין מלך עושה כן. כפי שמפרש הרד"ק: "ואף על פי שאמרו כי המלך אינו יוצא אחרי המת ואפילו מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו עשה כן דוד להוציא מלבם של ישראל שלא יחשדוהו כי בעצתו נהרג"⁹¹.

הלוחיה שבסופה אמר דוד: "ואנוכי היזם רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני"⁹³.

ג. לבלתי ידח ממנו נידח

הענין השני שמתברר בחיכוך עם בני צרויה הוא הגדרת המלכות שמחלת על כל האומה, שכוללת את כל כוחותיו ורבידיו של העם.

כפי שמגדיר הרב קוק את דוד: "בעל הנפש הכללית של האומה כולה בכל שלמותה וכללותה"⁹⁴. וכן מסביר ר' צדוק הכהן מלובלין: "דוד המלך ע"ה אדמוני, אבל עם יפה עינים שאין עושה אלא מדעת סנהדרין ועפ"י תורה, כי הוא ממולא באהבת ישראל באמת ואין בלבו שנאה אלא לשונאי ד' כמו"ש "משנאיך ד' אשנאי", וע"כ נא' וכל ישראל ויהודה אוהב את דוד" – כמים פנים לפנים. וא' אוהב לשון יחיד – כי הוא מאחד את כל הנפשות דכנס"י להיות כאיש א' בלב א' דע"כ זכה למלכות עולמים"⁹⁵.

מגלה לנו המדרש כי תכונה זו של דוד התבטאה עוד בצעירותו:

91. רש"י שמואל ב' יט, כג.

92. שמואל ב' ג, לא.

93. שמואל ב' ג, לט.

94. עלת ראייה א' קנז.

95. בקונטרס "קדושת השבת" עמוד 34.

נתיבי מרחבים ז

"ברק לחד בצאן ומצאו רועה יפה... והיה מתע גדולים מפני הקמטים והיה מוציא הקמטים לרעות כדי שידעו עשב הרך. ואח"כ מוציא הזקנים כדי שידעו עשב ביתנית, ואח"כ מוציא הבחורים שיהיו אוכלין עשב הקשה. אמר הקב"ה מי שהוא יודע לרעות הצאן איש לפי כוחו יבוא וידעה בעמיו".⁹⁶

מגמה זו עקבית אצל דוד מאז ועד בכלל ומולה מתבצרים בני צדדיה בקנאותם לכבודו של דוד המלך כשעיניו הוא נשואות לרקמת המלכות כפי שהיא עתידה להתגלות בשלימותה.

נבחן זאת בארבעה עניינים שבמרכז כל עניין עומדת דמות אותה מבקשים בני צדדיה לסלק לעומת דוד שמבקש לצרפה ולא לאבדה מהפסיפס הלאומי:

א. אבנר. ב. אבשלום. ג. שמעי בן גרא. ד. עמשא.

א. אבנר בן נר

אחת הדמויות המרכזיות ביותר בארמון המלך שאול היה אבנר בן נר – שר צבא המלך. לדידם של בני צדדיה הוא המעכב הגדול למלכותו של דוד.

ולא רק לדידם. הגמרא עצמה אומרת: "מאי טעמא איענש? אמר רב נחמן בר (רבבי) יצחק: ששהא מלכות בית דוד שתי שנים ומחצה".⁹⁷

---

⁹⁶ שמות רבה ב, ב.

⁹⁷ סנהדרין כ, א.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

אבנר ממליך את איש בושת ממחנה שאול לאחר מותו. ובכך מוסיף למלכות שאול המשוחזה בשמן האפרסמון⁹⁸ עוד חיי שעה קצובים – שנתיים וחצי.

גם כשר צבא שאול עיכב הוא את המעבר הטבעי בין מלכות שאול למלכות דוד. כששאול נוטה לאהבת דוד מצנן אותו אבנר. ראו חז"ל את חטאו רמח במותו: יואב בן צרויה מחפש את אבנר על מנת להורגו מוצא אותו במקום המכונה "בוד הסירה"⁹⁹ דורשים חז"ל¹⁰⁰ – וכן מביא רש"י: "בוד וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג, על שלא החזיק דברי דוד בצפחת המים אשר לקח מראשותיו של שאול וגם על כנף המעיל של שאול אמר שמא אחד מן הסירים [-הקוצים] נאחז בו וקרעו". וכן מביאה הגמרא בירושלמי: "למה נהרג? על שעשה דמן של בערים שחוק ועל שהקדים שמו לשמו של דוד... על שלא הניח לשאול להתפייס מן דוד"¹⁰¹.

ההתנגשות הראשונה בין בני צרויה לאבנר היתה בארזע שלאחר המלכת איש בושת בגבעון. "ויצא אבנר בן נר ועבדי איש בושת בן שאול ממחניים גבעונה. ויואב בן צרויה ועבדי דוד יצאו ויפגשו על דרך גבעון יחדיו וישבו אלה על הברכה מזה ואלה על הברכה מזה. ויאמר אבנר אל יואב – יקומו נא הבערים וישחקו לפנינו! ויאמר יואב – יקומו"¹⁰².

מסביד הרד"ק את עניין משחק זה: "דרך שחוק יתגרו אלה עם אלה בתרבותיהם ונראה מי ידע מדרכי המלחמה יותר". הפגנה כוחנית זו הדרדרה למלחמת אחים והסתיימה ברדיפת עשהאל בן צרויה את אבנר עד שנתהפכו היצרות ואבנר הוא אשר הורג את עשהאל.

98. כריתות ה, ב.

99. שמואל ב' ג, כו.

100. סנהדרין מט, ב.

101. ירושלמי פאה ד, ב.

102. שמואל ב' ב יב-טו.

הרלב"ג אומר כי לא בכדי עשהאל בן צרויה רדף דווקא אחר אבנר: "היה רדף עשהאל אחר אבנר לדרגו במלחמה כי הוא היה בראש והמנהיג לאיש ברשת ובנופלו תגיע המלוכה לדוד בקלות".

בעיני בני צרויה, כאמור, אבנר הוא כאבן נגף בפני הופעת מלכות דוד הנכספת. אך לא כן בעיני דוד. הוא אינו מתנגש נגד אבנר. אף לא ברגעים נוראיים בהם כמעט ומלכות שאול מרכינה ראשה בפני מלכות דוד ומעבירה את נורה באהבה אלא שבקלקולו של אבנר מוחמצת השעה. "על שלא הגיח לשאול להתפייס מן דוד". כל זה אינו מסמא את עיניו של דוד מלהעריכו. דוד מבין שנאמנותו לשאול ולמלכותו היא אשר מעבירנו על דעתו. ואכן דורשים חז"ל: "אפשר אבנר אדם צדיק והוא חולק על מלכות בית דוד? אלא מדרש דרש והמליך את איש ברשת. וה"ד "ומלכים מחליצך יצאו" (בראשית לה, יא) אלו שאול ואיש ברשת"103. באותם רגעים פונה אליו דוד:

"ויקרא דוד אל העם ואל אבנר בן נר לאמור הלא תענה אבנר ויען אבנר ויאמר מי אתה קראת אל המלך?"104
אבנר אינו מכיר את דוד105, דוד אינו עונה כאומר: וכי מה זה חשוב, נתרכו עתה בעיקר:

"ויאמר דוד אל אבנר – הלא איש אתה ומי כמוך בישראל! ולמה לא שמרת אל אדוניך המלך כי בא אחד העם להשחית את המלך אדוניך".

כפי שמפרש בעל המצודות: "הלא אתה גדול וחשוב, ומי כמוך בחשיבות, ולפי גדול המעלה תגדל האשמה!"

103. בראשית רבה ד, ד.

104. שמואל א' כו, יד.

105. זוהי הפעם השנייה שאבנר 'אינו מכיר' את דוד. הפעם הראשונה היתה לאחר הכרעת המערכה מול גולית הפלשתי (פרק י"ז) כשנשאל "בן מי זה הנער אבנר? ויאמר אבנר. חי נפשך המלך אם ידעתי".

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

דוד אינו מתעלם מגדולתו של אבנר, מסוגל הוא להתעלות מעל לנגיעותיו האישיות ולראות את הכח החיובי הקיים לנגד עיניו. בני צרויה נופלים באותה טעות שטועה בה אבנר, מתוך נאמנותם לדוד עששו עיניהם מראות את גדלות אבנר. הם חשים צריבה מרה על עלבונם – האדם שהיה ראש צבא המתנה שכנגד, מי שעכב את המלכות מלהופיע, מי שהרג את אחיהם – עשהאל – נאמן המלך יצטרף בקלות כה רבה?!

ואכן אינם עומדים מנגד ומנסים להסיר את דוד מלקבלו:

"ויבוא אל המלך ויאמר מה עשיתה? הנה בא אבנר אליך. למה זה שילחתו וילך הלך? ידעת את אבנר בן נר כי לפתותך בא ולדעת את מתאך ואת מוכאך ולדעת את כל אשר אתה עושה"¹⁰⁶.

יואב מאשים את אבנר בריגול ומזכיר לדוד את העבר. הנחת היסוד שבדבריו ששנאת אבנר לדוד בעינה עומדת¹⁰⁷. המלך – לא מגיב. זה לעומת זה: "ויצא יואב מעם דוד" – יואב יוצא על מנת לקצר תהליכים בכח הזרוע – אחדות תהיה אם יסולקו המתנגדים, ודוד סובר שאחדות תהיה אם המתנגדים ישלימו. יואב בוחר להרוג את אבנר, ודוד מגיב בחריפות נוראה על שאבד גדול בישראל, כח עצום שאין דומה לו.

"ויאמר המלך אל עבדיו – הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל ואנוכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני"¹⁰⁸.

כאן בא לידי ביטוי ההבדל החריף שבין תפיסת דוד המלך לבני צרויה אחותו. עד כי כשחזו"ל רוצים לבטא מה פירוש הביטוי "והצפה" מגדירים:

106. שמואל ב' ג, כד.

107. עיין במצודת דוד שם..

108. שמואל ב' ג, לח - לט.

"אמר רב ששת: חוצפה – מלכותא בלא תאגא היא", ומביאים פסוק זה עמ"נ להוכיח – "דכתיב 'אנוכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרדיה קשים ממני' וגו'"¹⁰⁹.

כאן נעוצה ההגדרה להבדל שבין דוד לבני אחותו – כהבדל שבין מלכות למלכות בלא תאגא. ומסביר המהר"ל: חוצפה – מידה מלכותית ללא כתר – ללא משיחת קדש¹¹⁰.

ב. אבשלום

אף בפרשת הבן המורד אבשלום, יואב בן צרויה משמש ציר מרכזי. יואב הוא אשר דוחק את הקץ דוואג לכך שיוחזר אבשלום לירושלים ואח"כ לבית המלכות¹¹¹. והוא אשר לבסוף הורגו ללא רחמים מתוך ידיעה מפורשת שדבר זה נגד רצון דוד¹¹².

דוד הכיר את כוחו המיוחד של אבשלום: אבשלום נזיר עולם היה¹¹³ וכן אומרים חז"ל: "חמישה נבראו מעין דוגמא של מעלה וכולם לקו בהם אבשלום בשעריו"¹¹⁴.

מסביר שם רש"י: "מעין דוגמא של מעלה – שנשתנו מן התחתונים לתפארת". כשרוץ מיוחד שאין עוד לאחר מלבדם. גם דוד יכל, כבני צרויה, לקצר תהליכים ולדכא את כוחותיו המתפרצים של אבשלום, אך בחר בדרך הארוכה – כלשונו של יואב בפי האשה התקועית: "לבלתי ידח ממנו נדח"¹¹⁵ דרך בה צרור לא נופל ארצה.

109. סנהדרין קה, ב.

110. "חידושי אגדות", סנהדרין קה, ב ועיין שם.

111. שמואל ב' יד.

112. שמואל ב' יח.

113. נזיר ד, ב.

114. סוטה י, א.

115. שמואל ב' יד, יד.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

וכן כותב הרב קוק על דברי הגמרא: "חד דגלי מסכתא כתיב ביה י'ראיך י'ראוני וישמחו', שאול דלא גלי מסכתא כתיב ביה ז'בכל אשר יפנה ירשיע"¹¹⁶.

"הנצחון על המתנגדים ביחוד בעניינים הרוחניים, מצטייר בשני פנים: הא' להראות את הצד הרע שיש באותו העניין שהוא רואה לנגד לו, ובהראות צד הרע ישמע העם ויטו אחרי המדריך הטוב. אמנם לכל דבר רע יש איזה עניין טוב שמצדו הוא מושך את הלבבות אליו, על כן, אף על פי שיש צדק גדול בהוראת הרע, מ"מ כל זמן שרק התכונות הרעות ישמע – יפעל רק שהשומעים הישרים ירשיעו את המתקוממים ... על כן לא יהיה הנצחון על הרשעה ניצחון שלם, כיוון שהאוייב עצמו מחזיק בדעתו ומוצא את צדקו בגרעין הטוב שלו, וזה נובע מפני שלא גלה המעמיד את המסכת בשלמותה"¹¹⁷.

וזהו דרך אחת להלחם במתנגדים – להצביע על השלילה שבתפיסה. ומתוך חשיפת הרע והשקר יסור כל אדם ישר מדרך זו ויטה לדרך הטוב, אך דא עקא, שרק ישרי הלב יסורו והטועים ישארו בטעותם בגלל גרעין האמת שנמצא בכל אופן. וע"כ מציע הרב דרך שניה:

"אבל באופן ב' מי שמגלה את כל ההשקפות הכלליות, ומגלה גם את הגרעין הטוב שיש בהרע המרובה אז גם האוייבים עצמם נמלאים כל טוב אז משלימים הם עם הצדיקים המחזיקים בהטוב המרובה הכללי, ע"כ דוד דגלי מסכת כתיב ביה ויהיה דוד לכל דרכיו משכיל, שמשכילים ומדריכים להועיל, להכיר את הטוב בעצם..."

מסביר הרב צב"י טאו: "שיטת הג'לי מסכתא' של דוד עפ"י זה, אינה שיטת הסברה בלבד, אלא זו עצם מציאותו. כל הווייתו, כל עבודת ד' שלו אמרה 'גלי מסכתא'. כל הנקודות הטובות שנמצאו גם במתנגדו,

116. עירובין נג. א.

117. מאמרי ראה עמוד 84.

אפילו בצורה היותר מסובכת – הכל נמצא בו. כל הכוחות, הסובים והרעים, נמצאו בו ומצאו בו את התעלותם האידיאלית זאת היתה דרך השפעתו העיקרית של דוד המלך. אמנם הוא היה דאי גם מבקר ומוכיח, בשעת הצורך, אולם היה זה טפל לגמרי לעומת החיוב הגדול שידע למצוא בכל מקום, אפילו בנפש נסוגה מאוד¹¹⁸.

תפיסתו זו של דוד 'לבלתי ידח ממנו נידח' הנחתה אותו, לא רק בחייו של אבשלום אלא אף אחר מותו:

"וידנו המלך ויעל על עלית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני אבשלום בני בני אבשלום מי יתן מותי אני תחתך אבשלום בני בני. ויגד ליואב וגם המלך בוכו כי שמע העם ביום ההוא לאמר נעצב המלך על בנו ... והמלך לאט את פניו, ויזעק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני בני ... ויבוא יואב אל המלך הבית. ויקם המלך"¹¹⁹.

אומרת הגמרא¹²⁰ שלאחר שבושר לדוד על מות בנו, שמונה פעמים אמר "בני" וכל כך למה? שהעלה משבעה מדורי גהנום, והביאו לעולם הבא, וקרב ראשו אצל גופו. וזו כשרונו המלכותי של דוד, להעלות מתחתיות שאול כח מכוחות האומה, ולקרבו לנצח, לחיי העולם.

ואולי יש להעיר על כך שבכל הפסוקים הללו שמו של דוד אינו מוזכר. "המלך... המלך..." אין זה אבל פרטי של אב ששכל את בנו, אלא מלך ששכל כח חד פעמי שיכל להיות לברכה לאומה והנה – נגח.

דאב בן צרויה אינו מסוגל להבין כל זאת. אבשלום – המורד והרודף את המלכות – נהרג, ודוד מתאבל עליו כאילו היה אחד מנאמניו. "ויאמר והבשת היום את פני עבדיך הממלטים את נפשך היום ואת נפש בניך

118. חוברת "הישר כדוד" ..

119. שמואל ב' יט, א – ט.

120. מסכת סוטה י, ב.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צדדיה

ובנתך ונפש נשיך ונפש פלגשיך: לאהבה את שנאיך ולשנא את אהביך
כי הגדת היום כי אין לך שרים ועבדים כי ידעתי היום כי לו אבשלום חי
וכלנו היום מתים כי אז ישר בעיניך!"¹²¹

דוד אינו עונה לטענה חריפה זו. קם מצערו על אבדן בן לעמו, ועוסק
באיחוד כוחות האומה בקריאת כל המורדים לשלום.

ג. שמעי

מחלוקת זו ממשיכה גם עם צירופו של שמעי המקלל את דוד בבורחו
מפני אבשלום בנו¹²². בתנועת המורדים השבים להיזת תחת
מלכות דוד ממורד שמעי להצטרף למורת רוחם של בני צדדיה: "ויאמר
התחת זאת לא יומת שמעי?!" כי קלל את משיח ד'¹²³.

האם די בהתנצלות זו להשכיח את כל עוונותיו? אך דוד אוחז במגמתו
באופן עקבי את טובת האומה הוא רואה. ושמעי מבין זאת, ואכן כך מבקש
מדוד:

"ויאמר שמעי לדוד, כל ישראל נמלו אותך רעה ואני יותר מכולם.
וכל ישראל יושבים ומקווים מה אתה עושה, אם את מקבל אותי
כל ישראל באין ומשלימין עמך, הוי תנה באתי היום ראשון. כיוון
שראה דוד התחיל לומר, מומד לדוד ד' מה רבו צדי"¹²⁴.

במשפט מתומצת אחד עונה דוד לבני צדדיה: "ויאמר דוד מה לי ולכם
בני צדדיה הלא ידעתי כי היום אני מלך על י ש ר א ל"¹²⁵.

לא מתוך ותרבות של חולשה אני מוחל לשמע, שהרי מלך שמחל על
כבודו אין כבודו מחול, אלא, כלשונו של רש"י: "היום יומת איש -

121. ששאל ב' יס, ו - ז.

122. ששאל ב' סו, ז.

123. ששאל ב' יס, כב.

124. מדרש שוחר טוב ג.

125. ששאל ב' יס, כב.

בתמיהה, כי היום אני מלך. עד עכשיו הייתי סבור, לא ולול בי אדם גדול
 כזה אלא אם כן נפסקה מלכותי מאת המקום והוא אמר לו קלל את דוד,
 אבל עכשיו שהוא מתחרט, ידעתי כי מלך אני". (יט, כג)
 לא אדם קטן הוא שמעי, לימים הפך ונעשה לרבו של החכם מכל אדם
 – שלמה. עד כי אומרים חז"ל שכל עוד היה בחיים לא נשא שלמה את
 בת פרעה¹²⁶.

וממעשה זה השתלשל בהמשך הדורות, ונולד שטנו של המן – מדדכי
 בן בנו של שמעי, איש ימיני¹²⁷.

ד. עמשא

אף את עמשא איש מחנה שאול – ושר צבא מרד אבשלום – מצרף
 דוד אל מלכותו, ולא עוד אלא ממנהו להיות שר צבאו תחת יואב.

מפרש במקום בעל "דעת סופרים": "דוד לא פגע בעמשא המורד
 משום שסבור היה כי עתיד המלוכה דורש זאת, אולם יואב נרתח בפגשו
 את עמשא חחר כנאמן בית דודו אמנם חייב היה יואב להכנעו שאין לשד
 צבא רשות לפעול על דעת עצמו".

אך יואב לא כובש את עצמו: "ויאמר יואב לעמשא – השלום אתה
 אחי? ותוחז יד ימין יואב בזקן עמשא לנשק לו ועמשא לא נשמד בתרב
 אשר ביד יואב ויכהו בה אל החומש וישפוך מעיו ארצה ולא שנה לו –
 וימת"¹²⁸. מה הניע אותו?

אומרים חז"ל: "מאי טעמא קטלתייה לעמשא? אמר ליה עמשא מורד
 במלכות הוה!"¹²⁹.

126. ברכות ה, א.

127. מגילה יג, א.

128. שמואל ב' יט, ט-י.

129. סנהדרין מט, א.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

נאמנותו למלכות בית דוד עד לקנאות שאינה רואה מימינה ומשמאלה עיזרה את עיניו מלהבין את מגמותיה של המלכות, עד למלכות ולא עד בכלל.

וגם את יואב עצמו כלל דוד במבטו 'לבלתי ידח ממנו נדח'. ניתן לראות זאת למשל בכל נסיונותיו של דוד לרומם את מבטם של בני צרויה להבנה מהו "משיח ד'". חוץ ממעשה אחד שנראה כחריגה חדה – בסוף ימיו, בצוואתו את בנו מצווהו: "ועשית כתכמתך ולא תורד שיבתו בשלום שאול"¹³⁰. האם דוד עוסק "בחיסול חשבונות" בסוף ימיו?!

מלמד אותנו המדרש כי גם דבר זה שיצווה בנו היה על מנת לתקנו: "ציוה שלמה בנו להורגו, שהיה יואב בן אחותו ורצה לקרבו לעולם הבא"¹³¹.

וכשהבין כי כלתה אליו הרעה, ויד שלמה תשיג אותו: "ינס יואב אל אהל ד' ויחזק בקרנות המזבח"¹³². כותב על פסוק זה הרב יגאל אריאל: "אולי ניתן לראות את מעשיו גם באור סמלי ובדרך דרש. הוא מחזיק בקרן כראוי למי שרומם כל ימיו את קרן ישראל בנאמנותו בעמים. אבל הוא: "טעה שאינו קולט אלא גגו והוא תפש בקרנותיו" (מכות יב) הקרנות מתפצלות ויוצאות לצדדים. ישנם עניינים מיוחדים וחלוקים זה מזה שבהם מתגלה כבוד ישראל, אולם קולט רק גגו של מזבח, המאחד את הצדדים השונים והופכם לחטיבה אחת. יואב התגדר בתחום אחד מתוך התעלמות מן המכלול כולו. ע"כ נעשתה תפישתו צרה ומצומצמת ולא היה לחולשותיו תיקון בריבוי פנים וצדדים אחרים שיאזנו אותן בתוך השלימות הכוללת"¹³³.

130. מלכים א' ב,ו.

131. ילקוט שמעוני ב' סע.

132. מלכים א' ב, כח.

133. "עוז מלך" עמ' 350.

אבנר, אבשלום, שמעי, עמשא וכן בני צרויה היו אנשים גדולים, רבי עוצמה. אולי רק על כדוגמתם יש להאבק ולא לוותר על מקומם בפסיפס הלאומי?

נראה כי מגמתו של דוד המלך היתה לחשוף את ערך הכוחות גם הנחשלים ביותר ולצרפם.

רמז לכך ניתן לראות במדרש הבא:

"אמר דוד להקב"ה: כל מה שעשית יפה עשית, והחכמה יפה מן הכל, וכן הוא ואומר מה רבו מעשיך ד' כולם בחכמה עשית (תהילים קד), כל מה שעשית בחכמה יפה עשית. חוץ מן השטות הזה. אמר דוד לפני הקב"ה: רבותי של עולם מה תנאה יש לעולם מן השטות הזו, שאדם מהלך בשוק ומקדע בסותו, והתינוקות רצין אחריו ומשחקין עליו, זה נאה לפניך? אמר לה הקב"ה על שטות אתה קורא תגר? חידך שתצטדך לה! לא עשה דוד עד שהלך אצל אכישו כיוון שראו אותו היה אניסו בא ברנליו, אמר לו הרי דוד שהרג אחך בא אצל אכישו באותה שעה נתיירא דוד, ואמר יום אידא אני אלך אבטח (תהילים נו), התחיל מבקש דוד ומתפלל ואמר רבותי של עולם עניי באותה השעה. אמר לה הקב"ה מה אתה מבקש? - אמר לפניו תן לי מאותו השטות שבראת, אמר לו הקב"ה לא אמרתי לך בו לדבר יחבל לו, והשטות אתה מבקש? לכך נאמר לדוד בשנותו את מעמו"¹³⁴.

דוד לא יכל לנח אם יש כח במציאות שלא נראה מועיל, ע"כ תמה - היתכן?! ובכך זוהה לגלות את ערך השטות¹³⁵.

אומרים חז"ל: "וישם לך שלום - שלום זה שלום מלכות בית דוד"¹³⁶.

134. מדרש תהילים (בבב) מזמור לד.

135. שמעתי בעל פה מהרב יוסף קלנר, ועיין בדומה לכך לגבי ערך העכביש ב"אוצר המדרשים" עמוד לה.

136. במדבר רבה יא, ז.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

אך מהו "שלום" זה? כותב הרב קוק על דברי הגמרא: "תלמיד חכמים מרבים שלום בעולם"¹³⁷.

"יש טועים שחושבים שהשלום העולמי לא יבנה כ"א ע"י צביון אחד בדעות ותכונות. א"כ כשרואים ת"ח חוקרים בחכמה, וע"י המחקר מתרבים הצדדים והשיטות, חושבים שבוזה הם גורמים למחלוקת והפך השלום. ובאמת אינו כן. כי השלום באמיתי א"א שיבוא לעולם כי אם דווקא ע"י תואר של ריבוי השלום. הריבוי של השלום הוא שיתראו כל הצדדים וכל השיטות שיש בחכמה, ויתבררו איך כולם יש להם מקום כל דבר לפי ערכו מקומו ועניינו אל תקרי בנייך אלא בונייך, הבנין יבנה מחלקים שונים, והאמת של אור העולם יבנה מצדדים שונים, משיטות שונות, שאלו ואלו דברי אלוקים חיים והכלל כי אין ראוי לאבד כל כשרון וכל שלימות, כ"א להרחיבו ולמצא לו מקום, ואם תראה סתירה ממושג למושג, בזה תבנה החכמה ביתה"¹³⁸.

זה השלום של מלכות בית דוד, שלא מאבדת שום כשרון או שלימות להופעה האורגנית האחת של האומה.

וכן לעתיד לבא כותב הרב קוק במקום אחר: "אורו של משיח כשזורח בלב, הוא מלמד לכבד את הבריות כולם והיה ביום ההוא שורש ישי אשר עומד לנס עמים אליו גויים ידרשו והיתה מנוחתו כבוד (ישעיה יא, י)"¹³⁹.

ד. מי השילוח ההולכים לאט

מידת הנקיזת

על פי דברי הרמח"ל: "מידת הנקיזת היא היות האדם נקי מכל מידה רעה ומכל חטאו אך האדם אשר טהר הנגע לגמרי, ונקה מכל רשע רע שמשארת התאוה אחריה, הגה ראייתו תהיה ברורה לגמרי, והבתנתו זכה,

137. ברכות סד, א.

138. עץ אילה ב' ט, שסא.

139. מידות הראיה כבוד ט.

ולא תטוהו התמדה לשום דבר, אלא כל מה שהוא חטא, אפילו שיהיה קל שבקלי החטאים, תכירוהו שהוא רע ותרחיקוהו ממנו והנה על מידה זו היה דוד שמח בעצמו ואומר (תהילים כ"ו) ארחץ בנקיין כפי ואסובבה את מזבחך ד'. כי באמת רק מי שינקה לגמרי מכל נדנדח חטא ועון הוא הראוי לראות את פני המלך ד', כי זולת זה אין לו אלא ליבוש וליכלם מלפניו¹⁴⁰.

דוד המלך כבש את מידת הנקיזות ואכן כך הוא גם בונה את המלכות. נושא זה משיק לנושאים הקודמים ואורגני להם. אפשר לראות מידה זו ביחסו המכובד למלכות, וכן במגמתו לאסוף כל כח ולצרפו לפסיפס הלאומי. על רקע זה, כאמור, בני צוריה קצרי רוח, אצה להם הדרך לבנות את המלכות מהר ובכל מחיר. בין בדרך ישרה ונקיה ובין בדרך המסירה בכוח כל מכשול העומד כנגדה. לדידם זוהי חזקה וגבורתה של מלכות. אך לא הבחנתיות היא המנצחת. הגיבור, אומרים חז"ל, הוא זה הכובש את יצרו¹⁴¹, "שוב... ומושל ברוחו מלוכד עיר"¹⁴². כוחו של דוד למשול ברוחו ולבנות את המלכות ללא רבב, ועל כן בסבלנות מפלגת. נבחן ואת בכמה אירועים בולטים:

בית שאול

מול שאול עצמו ואף מול איש בושת, דוד לא דחק מלכותו. מוכן הוא דוד לחכות מזמן משיחתו עד מלכותו בתברון, בתברון עוד חמש שנים, ולאחריה עוד שנתיים וחצי (שהרי הומלך איש בושת על ידי אבנר בן נר) וגם אז ממתין לשעה בה מלכותו מזומנת. "אין מלכות נוגעת בתברתה אפילו כמלא נימה"¹⁴³ מקיים הוא בעצמו בסבלנות אין קץ. ורק כאשר

140. מסילת ישרים י.

141. אבות ד, א.

142. משלי טז, לב.

143. ברכות מה, ב.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צדויה

כל ישראל מקבלים אותו עליהם – זה לו האות לעלות לירושלים לכינון המלכות בשלימותה. כל זאת ובלבד שלא להחמיץ את השעה, לקטוף את פרי המלכות בבוסריות קלת דעת. הקושי נעשה גדול עוד יותר נוכח העובדה כי סבלנותו אינה למלוכתו האישית שהרי הכריז על עצמו: "ואנוכי תולעת ולא איש"¹⁴⁴, כל מה שנשאר מ'אנוכי' הפרטי האישי אינו אלא 'תולעת'¹⁴⁵. מתאזר הוא בגבורה על מנת להופיע את המלכות בשלמותה. מול מגמה זו הקושי להשאר בסבלנות ובשלוה מתעצם אף יותר.

וכן כותב הרלב"ג: "זה לאות כי דוד לא הסכים לדרוף בית שאול חרעו, אך שמר לו השבועה שנשבע לו שלא ישמיד את שמו עם שכבר היה דוד מתעסק במה שהגיע לו מן ההצלחה ולא רצה למרו את הקץ להגיע לו במהירות המלוכה עד שרצה השי"ת אשר לו נתכנו עלילות"¹⁴⁶.

אבנר בן נר

כגון זה ניתן לראות בעניין אבנר. כאמור, אבנר עומד כאבן נגף בפני הופעת המלכות בעכבו אותה שנתיים וחצי ובעכבו את שאול מלהתפייס עם דוד. בני צדויה לא מסוגלים לשאת זאת והורגים אותו נפש ממניעים של זרחה הופעת המלכות ללא 'מפריעים' ושל נקמת דם עשהאל אחיהם. על רקע מותו של אבנר יוצא דוד לעם ומכריז על עצמו: "נקי אנוכי וממלכתי מעם ד' עד עולם ומדמי אבנר בן נר"¹⁴⁷. מקשה שם האלשיך הקדוש: "ושמא תאמר במה הכירו? אולי אומר כך ולא כן לבו? לזה אמר: 'יטב בעיניהם' והוא כלל בידינו כי כל אשר ידבר האדם או יעשה האדם יש בחינות לחשוב כדבריו טובים כן לבו או שלא כן לבו – במה ידע? הלא הוא לפי הפעולה והרושם שעושה בלב השומעים, כי אם הדברים

144. תהילים כב, ז.

145. עפ"י אורות הסודש ג, רע.

146. שמואל ב' ב, י.

147. שמואל ב' ג, כח.

יצאים מלבו - כך אל לב השומעים מגיע. ואם השומעים לא יטב בעיניהם טוב דבריו - הוא הוראה שלבו גם הוא, בלתי שלם וצודק לאמר פיו זה יאמרו "כל העם הכירו כי מצטער הוא" יודה כי מהלב יצאו ולא לבותיהם נכנסו."

צערו הכן של דוד מעיד על כך שאינו רק "אידיאולוג" במזבן השטחי, הסובר שהמלכות צריכה להופיע באופן איטי אך בסתר לבו מצפה שיקרה ארוע מהפכני המסיר את כל המעכבים מדרכו.

אלא שזהו רצונו הפנימי. לוקח הוא בחשבון שדבר כה חשוב וגדול עשוי לבוא בהדרגה ומצריך זמן.

קול בכאים

בספר שמואל מתוארת מציאות קשה ומצערת:

"ויתחבאו העם במערות ובחוחים ובסלעים ובצריחים ובבודות, ועברים עברו את הדרך ארץ נד תלעד, ושאלו עתהו בגלגל וכל העם חרדו אחריו. ויחל שבעת ימים למתעד אשר שמואל, ולא בא שמואל תגלגל, ויפץ העם מעליו. ויאמר שאלו תישו אלי העלה והשלמים, ויעל העולה. ויהיה ככלותו להעלות העולה ותנה שמואל בא ויצא שאלו לקראתו לברכו. ויאמר שמואל - מה עשית? ויאמר שאלו כי ראיתי כי נפץ העם מעלי ואתה לא באת למתעד הימים ופלשתים נאספים מכמש, ואמר עתה ידרו פלשתים אלי תגלגל ופני ד' לא חליתי ואתאפק ואעלה עולה. ויאמר שמואל אל שאלו - נמכלת! לא שמרת את מצוות ד' אלוקד אשר צווק כי עתה תבין ד' את ממלכתך אל ישראל עד עולם. ועתה ממלכתך לא תקום! בקש ד' לו איש כלבבו ויצוודו ד' לגנדי על עמך כי לא שמרת את אשר צווק ד' ¹⁴⁸.

148. שמואל א' יג, ו - יד.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

מתי הצטווה שאול לחכות לשמואל? ביום שמושחו להיות מלך על ישראל מוסר לו אות ואומר לו שיבוא יום בו יהיה בגלגל ואז "שבעת ימים תחל עד בואי אליך"¹⁴⁹. שאול הצטווה להמתין ונכשל. הנסיון בו עמד היה קשה – העם נמלט לכל עבר, אמצע מלחמה, מאון הכוחות בין ישראל לפלשתים ברוד ושואל מחכה. רוב היום השביעי עבר ושמואל טרם הגיע, במצב זה החליט שאול להקריב את העולות ויהי בכלותו – ושמואל בא.

כותב הרב שלמה אבינר: "חז"ל הגדירו את מצבו של שאול בשלוש מילים: "לא גלי מסכתא"¹⁵⁰ – ...לא גילה את מסכת המלוכה. שאול לא עמד במסכת הרוחנית המורכבת והמסובכת הנקראת מלכות ישראל. דוד המלך הצליח בה, אך הוא הגיע רק אחרי שאול, ולא במקרה הגמרא מעידה שדוד נכשל מספר פעמיים, ונענש על כך, אך הממלכה לא נקרעה מעליו. ואילו שאול נכשל רק פעם אחת, במחייית עמלק, והממלכה נטלה¹⁵¹ הביצד? מסביר בעל "ענף יוסף"¹⁵² שאמנם דוד עשה טעויות, אך הן היו אישיות, לא של מלך, אלא של אדם פרטי. שאול לעומתו, היה צדיק גמור, אך טעויותיו היו ממלכתיות, לכן הן חמורות, בכך שלא מחה את זכר עמלק. שמואל הנביא רצה לעזור לשאול, להגותו בדרך ד', אך שאול לא חיכה לו, ונכשל"¹⁵³.

אך מניין אנו יודעים כי דוד היה עומד בנסיון אילו היה באותו מצב? דוד עמד במצב דומה מאד וגם אז היה זה בראשית הופעת מלכותו. מיד לאחר משיחת דוד למלך עולים פלשתים להלחם בישראל לשמע ידיעה זו. דוד שואל בד' אם לעלות עליהם למלחמה ונענה: "ויאמר לא תעלה, הסב אל אותריהם ובאת להם ממול בכאים, ויהיה כשמעך את קול צעדה בראש הבכאים אז תחרץ כי אז יצא ד' לפנך להכות במתנה

149. שמואל א' י, ח.

150. עירובין נג, א.

151. יומא כב, ב.

152. ביקרא רבה כו, כז.

153. מאמר "שואל המלך" פרסם בעיסורי כהנים 113.

פלשתים"154. חז"ל מתארים שהקב"ה לא מוסר לדוד טקטיקת מלחמה ותו לא. אלא נסיון ניסוח:

"בשעה שבא שמואל למשווח את דוד, והיו מלאכי השרת מקטרתים לפני הקב"ה ואומרים, רבנו של עולם מפני מה אתה נוטל מלכות שאול ותונה לדוד? אמר להם - אני אראה לכם מה בין שאול לדוד. שאול הלך ותשאל באורים ותומים, כיוון שראה את הפלשתים אמר לו לכהן אסוף את ירך ולא הספיק לגמור את הדבר, שנאמר (שמואל א' ד, יט) ויהיה עד דבר שאול אל הכהן תו! אבל דוד, בשעה שפלשתים באין עליו בעמק רפאים, באותה שעה התחיל לשאול באורים ותומים, שנאמר (שמואל ב' ה, כב - כג) ויסיפו עוד לעלות וינמשו בעמק רפאים. וישאל דוד באלוקים עוד ויאמר לא תעלה, הסב מאחריהם - אין לך רשות לפשוט יד בהם אפילו הם קרובים אצלך, עד שאתה רואה ראשי אילנות מנענעים... כיוון שבאו הפלשתים ורואין אותן ולא היו רחוקים מהם שמנה אמות, אמרו ישראל לדוד: למה אנו עומדין?! אמר להם: כבר נצטוונו מן השמים שלא לפשוט יד בהם עד שגראה ראשי אילנות מנענעים. ואם אנו משיטין יד בהם הורגים אותנו! מוטב שנמות זכאין ואל נמת חייבים. אלא אנו ואתם נתלה עיננו לאבינו שבשמים, כיוון שנתנו ברחון בהקב"ה נרננו כל האילנות. מיד התחילו לפשוט יד בהם, שנאמר (שמואל ב' ה, כה) ויעש דוד כן כאשר צוהו ד' ויך את פלשתים. אמר הקב"ה למלאכי השרת, ראו מה בין שאול לדוד"155.

נראה שלא בכדי נבחן דוד בראשית מלכותו דווקא בעניין זה, התאזרותו בסבלנות הפכה לחותם המלכותי של מלכות בית דוד

154. שמואל ב' ה, כב - כד.

155. מדרש שוחר טוב כז.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

לדוחותיה: בימי אחז רצו להסיר את המלכות לטובת פקח בן רמליהו, ישעיהו ניבא על שבנא וסיעתו שרצו למרוד בחזקיהו:

"ויסף ד' דבר אלי עוד לאמר - יען כי מאס העם הזה את מי השילוח
ההלכים לאנו ומשוש את רצין בן רמליהו, לכן תה ד' מעלה עליהם
את מי תגוד העצומים והרבים - את מלך אשור ואת כל כבודו
תעלה על כל אפיקו והלך על כל גזותיו, וחלף ביהודה שטח ועבר
עד צואר יגיע והיה מטות כנפיו מלא רחב ארצך עמנו א-ל¹⁵⁶"

מסביר בעל "מצודת דוד": רבים מאנשי יהודה מאסו במלכות בית דוד, כי היתה חלושה מול מלכות אפרים והיו רוצים במלכות פקח בן רמליהו. "את מי השילוח" – המשיל מלכות בית דוד למי השילוח ההולכים בנחת מבלי הרעשת קול וכן רוב מלכי בית דוד הנהיגו המלכות בנחת ובענה. "ומשוש" – "כל בחרים המשוש וההשתררות אשר עם רצין ובן רמליהו".

סבלנות זו אינה סבלנות מתוך רפיון רוח וחולשה אלא גבורה ואמונה רבה בה. היא הגובעת מהעז המלכותי מהענוה וההתחשבות בקצב הפנימי של הצמיחה, מבלי לדחוק את השעה. כפי שאנו מתפללים במטבע שטבעו לנו חז"ל "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום – בישועתך".

"שמחה לארצך, ששון לעירך וצמיחת קרן לודו עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך", מהרה.

לסיכום

נסכם ונאמר כי בני צרויה היו מגדולי תלמידי החכמים שבאותו דור. אינם שייכים לאותם מרי הגפוש שהצטרפו לודו בבורחו מפני שאול. שייכים הם למשפחה הראויה למלוכה ומשלבים בנפשם גדלות רוחנית עם

156. ישעיהו ת, ה - ת.

גבורה אדירה. עד שנעשו מהשורה הראשונה של לוחמי ישראל. נאמנים הם בכל נפשם ומאודם לדוד המלך מלכם ועם זאת אינם חוששים לעמוד כנגדו להתווכח ולאמר את דעתם המנוגדת.

אהבת ישראל שבלבם היא המחוללת את גבורתם ונועזותם במלחמה. כך חי וכך מעודד יואב את חייליו לפני קרב. דוד אינו מתמודד עימם כוותרים. הוא מכיר את מעלתם וגדולתם. ויחד עם זאת מרים הוא בגאון דגל חדש. דגל מלכות שלא היה כדוגמתו מעולם. פורץ דרך חדשה, דרך מלכות בית דוד. שמחנכת לכבוד הבריות – מציאת הערך של כל פרט ופרט באומה. שנוהרת לא לדרוס במחי יד ערך ואדם. ובוודאי שלא את המלכות הקודמת. שבזכותה ועל גביה מתנשאת מלכותו. שרק בשילוב של "עץ אפרים" עם "עץ יהודה"¹⁵⁷ תצלה. "ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכולם"¹⁵⁸. לא קל החשבון. תפיסתם של בני צרויה נראית פשוטה וזורמת. מבנה חשיבה רגיל של מלכות. ההתנגשויות עם דוד היו על רקע זה שאינם מצליחים לנשא מבטם גבוה יותר, כולל יותר, מקיף יותר, 'לבלתי ידח ממנו ידח', בזהירות שאינה ניתנת להפרה. בצעדים שקטים ומדודים, עקב בצד אגודל פוסע דוד, בסבלנות אין קץ תולך ובונה את מלכות בית דוד.

ולמלכות זו אנו מייחלים שתבוא ותופיע. "את צמח דוד עבדך מדהה תצמיח וקרנו תרום בישועתך".

157. עיין יחזקאל לז, טו - כח ועיין עוד ב"מאמרי ראי"ח", במאמר "חמסבר בירושלים".

158. יחזקאל לז, כד.

תפיסת המלכות בעיני דוד לעומת בני צרויה

ביבליוגרפיה

- פרשנות ספר שמואל ומלכים
- מקורות חז"ל
- "קהילת יעקב", הרב יעקב פארדו
- ספרי הרב קוק
- "דעת סופרים", הרב חיים דב רבינובץ, גרוסמן, תשכ"ד
- "אישי התנ"ך", הרב ישראל יצחק חסידה, התחיה תשל"ד
- "עוז מלך", עיונים בספר שמואל, הרב יגאל אריאל, מדרשת הגולן, חספין, תשנ"ד
- הרב שלמה חיים אבינר: שאול המלך, "עטורי כהנים" גליון 113 תמוז תשנ"ד
- הרב יצחק לוי: קוים לדמותו של יואב בן צרויה, "המעין" כר' יד' תשל"ד
- הרב דוד כהן: לדמותו של יואב, "עטורי כהנים" גליון 75 סיוון תשנ"א
- מאגרי מידע: פרויקט השו"ת

נתיבי הגות ואמונה
